

NYKŠTUKAS POLITIKAS

Sofija TYZENHAUZAITĖ

(Tęsinys. Pradžia – el. žurnalo „Žemaičių žemė“ 2023 m. Nr. 7, 8)

Kunigaikštis nulipo nuo žirgo ir drauge su nykštuku nuėjo į įstiklintą kabinetą su vaizdu į rūmų sodus. Išvydęs talismaną, kurį nykštukas suskubo jam įteikti kaip su Kotryna sutartą ženklą, kunigaikštis de Gizas sunerimo ir jo kilnioje kaktoje susimetė raukšlėlės. Nepaleisdamas iš rankų talismano jis labai susirūpinęs išklausė nykštuko pasakojimą apie karaliaus susitikimą su savo motina. Kai nykštukas baigė, kunigaikštis de Gizas šūktelėjo:

– Viskas aišku.

Palikęs nykštuką kabinate jis sugrįžo į kiemą ir skubiai šoko ant žirgo.

– Ponai, – tarė, – mūsų pramoga atšaukiama, aš vykstu į Luvrą.

Pastebėję, kad kunigaikštis šiek tiek susijaudinęs, jo draugai sunerimo.

– Nieko baisaus neįvyko, ponai, – paaiškino jiems kunigaikštis, – nieko tokio, dėl ko vertėtų nerimauti. Sudie, mano draugai.

Grakščiai atsisveikinęs kunigaikštis de Gizas, lydimas tik trisdešimties savo tarnų, nušuoliavo, o likusieji netruko išsiskirstyti.

„Štai ir nebėra jų – mąstė nykštukas, kai jau nebesigirdėjo žirgų kanopų bildesio į grindinį. – Išsilakstė kaip varnėnų pulkelis. Keliausiu ir aš. Vis dėlto manau, kad kunigaikštis galėjo parodyti daugiau pagarbos tokiam žmogui kaip aš, kurį pasiuntė karalienė motina, bet turbūt jam galvą susuko tas velnio talismanas, nes jis išbalo, išvydęs jį mano rankose.“

Leisime nykštukui ramiai grįžti namo ir su kunigaikščiu de Gizu keliausime į Luvrą.

Nervingai ragindamas savo žirgą, lyg bijotų pavėluoti ar priversti laukti, kunigaikštis de Gizas vis dėlto labiau nei bet kada džiaugėsi, kad jam prajojant žmonės skubomis rodė savo prielankumą.

Sofija Tyzenhauzaitė de Šuazel-Gufjė (1790–1878) portretas. Dailininkas Johanas Baptistas Lampis vyresnysis (1751–1830). Paveikslas originalas saugomas Žemaičių muziejuje „Alka“

Darbininkai išeidavo iš dirbtuvių, pirkliai iš parduotuvėlių, nes norėjo išvysti savo didžiūną, kaip jie vadino kunigaikštį de Gizą. Moterys rodė jį savo vaikams ir kalbėjo: „Pažiūrėkite, koks jis gražus!“ Į tuos susižavėjimo protrūkius kunigaikštis de Gizas atsakinėjo su dvigubu uolumu, nes manė, kad jie visada liks jam ištikimi, nesvarbu, laimėje ar nelaimėje. Atvykęs į Luvrą jis paskubomis perėjo anfiladą salių, vedančių į karalienės kambarius, nutaisęs susirūpinusią miną, gracingai sveikino sutinkamus žmones, o tie, jį išvydę, klausė savęs, kas gi nutiko kunigaikščiui de Gizui.

Kai kunigaikštis įžengė pas karalienę, valdovė buvo viena su savo dukra Margarita ir pasakojo jai apie karaliui duotą pažadą. Gražioji Margarita plūdo ašaromis. Išvydusi kunigaikštį de Gizą, ji paspruko ir kunigaikštis išvydo tik ryškiai raudoną jos aksominės suknelės kraštą ir nuo jo sprunkančios dievinamos merginos gražią ranką. Jis priblokštas nuleido galvą, puikiai suvokęs, koks likimas laukia jo meilės.

– Mielas kunigaikšti, – pagaliau kreipėsi į jį Kotryna Mediči, tiesdama jam ranką.

Ją paėmęs pagarbiai pakėlė prie lūpų.

– Mielas kunigaikšti, gal jūs pamanysite, kad aš labai pikta, tačiau tikrai neketinu jums priekaištauti. Priekaištai neišsprūs iš mano burnos. Aš mielai stebėjau, kaip gimsta judviejų aistra, ir tikėjausi vieną dieną ją apvainikuoti, bet laikai labai pasikeitė, mano mielas kunigaikšti. Turite šiandien atsisakyti Margaritos, paaukoti meilę politikai. Mūsų švento sumanymo sėkmė priklauso, ir jūs tai žinote, nuo sąjungos su Navaros karaliumi. Jūs drebate, Henriškai! Ką gi, aš nepritariu tai sąjungai, bjauriuosi ja kaip ir jūs, bet jos neišvengsime. Nebegaliu slėpti nuo jūsų. Žodis duotas. Hugenotai, susižavėję, kad baigsis karo sukeltos nelaimės, skubiai sutiko su pasiūlyta sąjunga, kuri jiems bus taikos ženklas, o mums... Jūs žinote, Gizai, – tęsė ji, įbedusi į kunigaikštį savo klaidžiojantį žvilgsnį, tą akimirką šviečiantį taip blausiai, tarsi būtų laidotuvių žibintas.

Kunigaikštis, puolęs į gilią neviltį, prisidengė veidą rankomis, tad karalienė bandė jį padrašinti.

– Kilnus pasiaukojimas tikėjimui ir Prancūzijai, – kalbėjo ji, – reikalauja iš tavęs aukos. Tu prarasi Margaritą, bet išgelbėsi Prancūziją! Atsisakysi savo meilės, bet apsaugosi mūsų kenčiančią bažnyčią ir atkeršysi už mūsų tikėjimo priešų nužudytą savo tėvą...

– Taip, – karštai sušuko kunigaikštis de Gizas, ir jo akyse kaip liepsna plykstelėjo Katalikų lygos žygių įkvėpta dvasia. – Taip, Prancūzija ir tikėjimas dabar bus mano meilė, vienintelė meilė. Kur jie, mano Dievo ir mano tėvynės priešai? Tegul jie pasirodo ir mano ranka sumals juos į dulkes.

Patenkinta, kad pavyko išjudinti sielą, kurios aistras ji sugebėjo valdyti, Kotryna patarė kunigaikščiui suvaldyti savo pyktį karaliaus akivaizdoje.

– Jūs žinote, koks jis jau kuris laikas įtarus, ypač sugrįžus jo broliui Anžu kunigaikščiui. Jis pasidarė nesukalbamas, žinau tai, jį ima slėgti mano vadovavimas, jūsų genialūs darbai, tautos meilė jums, jus gaubiantis prestižas. Bet jei jūs išmintingai vadovausitės mano patarimais, jam niekada nepavyks nusimesti mūsų uždėto apynasrio. Įsidėmėkite, kunigaikšti, dėl jūsų pačių šlovės nedera išsišokti, arba viską prarasime.

Kunigaikštis de Gizas klausėsi jos, apimtas skausmingo virpulio, perkreiptu veidu. Jame atsispindėjo prieštaringi jausmai: tai neapykanta ir keršto troškimas, tai neviltis, tai meilė. Karalienė jau buvo nutilusi, o jis tebesiklausė. Pagaliau, nu-

dūręs žemyn akis, prakalbo trūkčiojančiu balsu.

– Šiuo metu negaliu apsimetinėti ir slėpti savo jausmų, ponია, – tarė kunigaikštis, – bet aš galiu išvykti, ir aš išvyksiu.

– Meskite tai iš galvos, Gizai, – šūktelėjo karalienė, – išvykti, palikti mus. Jūs esate mūsų sumanymo dešinioji ranka, vienintelis mano dvare, kuriuo galiu pasitikėti!

– Ne, ponია, prisiekiu dangumi ir savo špaga, neapleisiu mūsų švento reikalo. Gaila, kad tenka laukti!

Paprastai labai švelnus ir labai malonus, dabar jo veidas atrodė toks žiaurus, kad Kotryna išsigandusi nusuko akis.

– Sudie, ponია, – niūriai pridūrė kunigaikštis, palietęs karalienės ranką, – aš įrodysiu karaliui, jūsų didenybei ir Prancūzijai, kad esu nuoširdžiausiai ištikimas. Jūs išvysite mane, kai išmuš valanda.

Karalienė norėjo su juo dar pasikalbėti, bet jis jau buvo išėjęs. Paskubomis perėjo Luvro koridorių ir nedelsdamas užšoko ant žirgo. Parjojęs į savo rūmus liepė tučiuojau uždaryti visus vartus.

– Viskas baigta, – skausmingai šūktelėjo kunigaikštis de Gizas, – viskas baigta, nematyti man laimės... Išsižadėjau Margaritos ir dabar mano širdis, sutverta meilei, alsuos tik kerštu ir neapykanta. Taip, mano tėvo kraujas šaukiasi keršto ir jį galima nuplauti tik priešų krauju...

Jo akys atsitiktinai nukrypo į Pranciškaus, kunigaikščio de Gizo, vieno didžiausių šio amžiaus žmonių, kurį bailiai nužudė hugenotų bajoras Poltro de Mère, portretą. Stebėdamas kilnų ir ryžtingą savo garsiojo tėvo veidą kunigaikštis de Gizas prisiminė savo orų atsakymą tėvui dėl to vyro, kuris vertino kunigaikštį kaip didžiausią savo tikėjimo priešą ir ketino pasikėsinti į jo gyvybę jo paties stovykloje. „Tavo didi siela, – mintyse ištare jis, – linkusi atleisti, o manoji skatina keršyti! Šventai pareigai, kilniam tikslui paaukosiu savo gyvenimo laimę. Atsisakysiu Margaritos, meilės. To nepakaks tavo atminimui pagerbti, žinau tai, bet keršto diena dar neatėjo... Laukiu jos.“

Jis ryžtingai truktelėjo špagą iš makščių.

– Kalavijas dar neištrauktas, bet ateis diena, kai padėsiu jį, garuojantį žiaurių priešų krauju, prie tavo garbingo atvaizdo... Jie nepasigailėjo tavęs, negerbė tavo nuopelnų, garbingo vardo, aš jiems atsilyginsiu tuo pačiu.

(Nukelta į 50 p.)

Tada kunigaikštis de Gizas atidarė duris ir liepė pakviesti Besmą, tarną vokietį, kuris buvo ir jo liokajus, ir patikėtinis.

Besmas buvo vienas tų nuotykių ieškotojų, apie kuriuos žinoma nedaug. Jie praeityje būdavo pridarę nusikaltimų, vėliau stodavo tarnauti didikams ir būdavo ištikimi jiems kūnu ir siela, visada pasiryžę imtis bet kokių įžūlių užduočių. Jie buvo protingi ir bebaimiai, tad tame nelaimingame amžiuje, kai klestėjo nusikaltimai, tame dvare, kur ištvirkavimas sukeldavo daugybę problemų, tokie tarnai buvo labai vertinami, o už ištikimybę jiems negailėta aukso.

Išgirdęs, kad šeimnininkas jį kviečia, Besmas pasirodė nedelsdamas. Tai buvo aukštas, plačių pečių vyras juodais tankiais garbanotais plaukais. Žvelgė drąsiai ir visa jo išvaizda liudijo, kad jis linkęs nusikalsti. Vilkėjo zomšinį žiustokorą su Gizų spalvų akselbantais, ant odinės perpetės kabėjo trumpa špaga, arba durklas, avėjo botfortais. Besmas sustojo prie durų ir pagarbiai, bet kartu drąsiai laukė, kol šeimnininkas kreipsis į jį. Jo šviesiai pilkose akyse atsispindėjo smalsumas, net sunku apibūdinti, gal kažin kokia žiauri aistra, kaip mėsėdžių žvėrių, kurie godžiomis akimis seka grobį tolumoje.

– Besmai, – kreipėsi į jį kunigaikštis, – aš šią naktį išvykstu. Keliausi su manimi. Kartu paimsi Lairą, Montrevelij, Boplaną ir dar keletą patikimų tarnų. Eik ir įspėk draugus, kad ruošūsi į kelionę, bet niekas neturi to žinoti. Ši kelionė paslaptis.

– Puiku, mein Herr kunigaikšti, – linksmai, bet gana familiariai atsakė Besmas, kaip patikėtinis, dėl susiklosčiusių aplinkybių turėsiantis dalintis su savo šeimnininku paslaptingo sumanymo pavojais.

– Minutėlę, – kreipėsi kunigaikštis iš susiruošusių eiti Besmą ir, nuėjęs prie savo rašomojo stalo, brūkštelėjo raštelį:

„Miela Foseze, dėl manęs pasikalbėk vienintelį ir paskutinį kartą su savo dieviškąja šeimnininke ir pasakyk jai, kad jos atsisakymas reikš jos ištikimo ir nelaimingo mylimojo mirtį.

Pasirašo kunigaikštis de Gizas“

Užliejo laiškėlį vašku ir užantspaudavo ant piršto mūvimu brangiu senoviniu žiedu. Paskui įteikė Besmui:

– Nugabenk tą laiškėlį į Luvrą ir pasistenk įteikti tiesiai į rankas panelei Fosez, merginai iš ponios Margaritos de Valua palydos.

Besmas dviem pirštais paėmė laišką, taip parodydamas aiškų pasibjaurėjimą, kad gavo tokią menką užduotį. Tyliai švepluodamas murmėjo: „Mano šeimnininkas peprotis, argi aš turėti nukabenti tą meilės laiškutį garpingajai panelei. Menkas darbelis Besmui, is tikro. Kodėl jo neduoti Lanselotui, kražiam pažui, kuris vaidina tokį mielą ir purkuoja kaip palandėlis.“

– Na, ko stovi? – subarė kunigaikštis, – Pirmyn, žygiuok ir stenkis neįkliūti, nes nemažai kas norėtų prigirdyti tave Senoje arba atiduoti sukapti paukščiams Monfokono kartuvėse.

– Mein Herr kunigaikštis gali nesirūbinti. Išvygtu nelaukęs ir tigiūosi sugrįžti sveikas ir gyvas.

„Na ir niekšas tas Besmas, – pamanė kunigaikštis, stebėdamas, kaip jis išeina, – pasaulyje nerasi kito tokio. To vyruko šiandien man reikia labiau nei kada nors anksčiau.“ Taip svarstydamas kunigaikštis dėliojo įvairiausių popierius ant savo rašomojo stalo, vieną po kito atidarinėjo slaptus stalčius, iš jų traukė begalę laiškelių, moterų portretų, meilės įrodymui dovanotų plaukų sruogų, kaspinių, žiedų, subadytų vaškinių figūrėlių, kaip tais laikais buvo įprasta užsiimant magija, ir mėtė vieną po kito į žėruojančias žarijas.

Vos tik baigė darbą, sugrįžo džiugiai nusiteikęs Besmas su laiškeliu rankoje. Kunigaikštis paėmė laiškėlį ir skubiai perskaitė, kas jame rašoma. Panelė Fosez pranešė kunigaikščiui, kad kunigaikštytė nebedrįsta vėl jį priimti savo būste, tačiau jis gali tikėtis ją išvysti ir su ja pasikalbėti, jei pasistengs apie vidurnaktį prisistatyti po panelės Fosez buto langais naujųjų Tiuilri rūmų antresolėje. Ženklas – švilpuku duotas signalas.

Ką tik išmušė vienuoliktą valandą. Kunigaikštis de Gizas savo puošnius apdarus jau buvo pasikeitęs kelionės drabužiais ir apsigaubęs plačiu apsiaustu bei užsidėjęs skrybėlę be plunksnų, slepiančią veidą. Jis išėjo iš savo rūmų per slaptas duris, lydimas tik kelių tarnų ir ištikimojo Besmo, nesitveriančio džiaugsmu, kad dalyvauja naktiniame žygyje, todėl apsiginklavusio iki dantų. Kunigaikštis, išvydęs jo karinius pasiruošimus, neiškentė nepasakęs:

– Kantrybės, Besmai, kantrybės, gausite darbelio, kai ateis laikas, o šiandien tokie kariniai pasiruošimai tikrai nereikalingi. Mūsų ketinimai labai taikūs, tikiūosi, jog mums nekils jokių pavojų.

Toks paaiškinimas labai nuliūdino Besmą. Jis

nuleido galvą ir liūdnas nusekė paskui kunigaikštį. Tasai netoli Luvro nulipo nuo žirgo ir įėjo į neseniai Kotrynos Mediči paliepimu užveistą sodą. Buvo tylu, girdėjosi tik monotoniškas trykstančių ir į marmurą atsimušančių fontanų vandens garsas. Tame karališkame ir vienišame sode melancholiškoje, švelnioje mėnulio šviesoje ryškėjo nejudančių statulų šešėliai. Oras buvo švelnus (kovo pabaiga), pavasariniai augalai skleidė savo kvapus, viskas šią akimirką kaitino iš prigimties romantišką kunigaikščio de Gizo vaizduotę ir jaukė jo jausmus.

Labai susijaudinęs jis skubiai ėjo išilgai terasos, iškilusios greta upės. Tik vienintelė švieselė atrodė slenkanti jo link ir sklindanti iš nurodyto buto, o šiaip visuose rūmuose, kuriuose tuo metu dar buvo nebaigti darbai, tad ir apgyvendinti jie buvo ne visiškai, viešpatavo absoliuti tamsa. Pasiekęs langą, turėjusį atsiverti jam davus ženklą, kunigaikštis de Gizas sukryžiavo rankas ant krūtinės ir giliai atsiduso. „Netrukus vėl ją išvysiu, o po kelių valandų, kai paliksiu ją dėl savo liūdnos užduoties, tarp mūsų iškilis amžina siena... Ar nepakanka ją varžančių saitų, argi prie jų turiu prisidėti ir aš... Ach, ko verti tie šlykštūs ryšiai, kuriais mus susaisto tironiška pareiga, argi širdies padiktuoti jausmai nėra galingesni?“ Tada išsitraukė sidabrinį švilpuką, prisidėjo prie lūpų. Tučtuojau užgeso šviesa, atsivėrė langas ir pasirodė gražioji Margarita Valua.

Mėnulis išniro iš debesų ir paskleidė švelnią šviesą. Mėnesienoje prieš mylimojo akis išniro Margarita. Ji vilkėjo baltą rūbą, ją puošė tik gražūs juodi plaukai, jų garbanos krito ant kaktos ir pečių. Atrodė tūkstantį kartų gražesnė ir labiau jaudinanti nei dienos šviesoje per kokią nors šventę, pasipuošusi švytinčiais papuošalais. Jis išvydo jos nuostabias akis, kurias poetai, varžydamiesi vienas su kitu, lygino su saulės spinduliais. Jos žvelgė į jį švelniai ir melancholiškai.

Atsirėmusi į plačiai atverto lango, kuriame išryškėjo visos jos grakščios linijos, baliustradą, princesė ranka parodė kunigaikščiui de Gizui, kaip užlipti pas ją. Reikėjo pasinaudoti darbininkų, dailinusių pastatą, pastatytais pastoliais. Kunigaikštis užsiropštė ant statulos pjedestalo, paskui ant pačios statulos. Jam pavyko pasiekti pastolius ir jis atsidūrė prie lango. Princesė persivėrė per baliustradą, ištiesė jam savo nuostabią rankutę, jis apipylė ją liepsnin-

gais bučiniais. Iš pradžių jų jausmus išreiškė tik atodūsiai. Pagaliau ji nutraukė tylą:

– Jūs jau žinote, mielas Gizai, – prakalbo princesė, – mane paaukojo, mane pardavė...

Jos gražios akys paplūdo ašaromis ir viena jų užkrito ant rankos, kurią laikė kunigaikštis de Gizas. Degančiomis lūpomis jis sugėrė tą brangią ašarą.

– Jūs paaukosite mane? – sudejavo kunigaikštis.

– Deja, argi aš esu savo jausmų šeimininkė? Kiek man teko iškęsti priekaištų dėl šių trumpų švelnumo ir meilės akimirku...

– Mano širdies dievaite, pasakyk, ar dar sulauksime laimingų akimirku? Ar aš prarasiu tave visiems laikams, ar turiu baimintis, kad netrukus žiauri pareiga privers tavo širdį atsisakyti manęs visiems laikams?

– Niekada! – šūktelėjo Margarita.

Paskui ryžtingai paaiškino.

– Tik mano lūpos ištars bjaurią priesaiką, kuri sujungs mane su Navaros karaliumi, bet švelniausi mano širdies jausmai, visos mano mintys ir karščiausi troškimai bus skirti tau, mylimasis.

– Mano vienintele, veltui tavo akys ir tavo lūpos byloja apie tavo meilę. Argi aš galiu gyventi žinodamas, kad laimingesnis varžovas galbūt bejausmis, nors argi jis gali toks būti, regėdamas tave, apglėbs savo rankomis mano dievinamą grožybę? O aš, nelaimingasis, degu neužgesinama aistra, matau tave ir tiesiu tau rankas. Man lieka tik iliuzija, paskutinė nelaimingųjų draugė... Ach, jei vienintelė liepsnos, kuria degu, kibirkštelė pasiektų tavo širdį, tu apgaillestautum dėl mano patiriamų kančių.

Margarita tylėjo, bet jos akyse galėjai išskaityti jausmus. Juos mylimasis, be abejo, būtų supratęs ir be žodžių, jei debesis nebūtų uždengęs mėnulio ir metęs ant princesės savo šešėlio. Taigi nebuvo galima įžvelgti jos švelnios veido išraiškos. Tylą įvertinęs kaip abejingumą kunigaikštis de Gizas ėmė priekaištauti.

– Tu žiauri ir beširdė, – prapliupo jis, – aš klydau dėl tavo jausmų. Dabar supratau, kad tau patinka mane skaudinti, tavo išdidumas triumfuoja, norėtum, kad nusibaigčiau prie tavo kojų!

Raudos smaugiama Margarita tik riktelėjo:

– Nedėkingasis!

Daugiau nieko nepajėgė ištarti.

(Nukelta į 52 p.)

Kunigaikštis de Gizas, puolęs į nevilgtį dėl savo nesusivaldymo, prisidengė veidą nosine.

– Atleisk man, – tarė princesei, – aš pamišau iš skausmo...

Margarita trūktelėjo mylimojo ašaromis suvilgytą nosinę, pakėlė ją prie akių, paskui jausmingai prispaudė prie širdies. Kunigaikštis de Gizas, tas bebaimis vyras, galbūt pirmą kartą gyvenime praverko. Ašaras jam išspaudė Margarita ir meilė.

Vėl išlindusio mėnulio šviesa užliejo susigraudinusią, susijaudinusią, virpančią Margaritą. Ji ėmė kalbėti įtikinamiau ir švelniau... Juos skirianti erdvė atrodė nesunkiai įveikiama... Margarita jau nusiėmė ilgą šilkinį šaliką, kuris galėjo padėti kunigaikščiui de Gizui įsiropšti per langą, tik staiga pasigirdo balsai: „Kur princesė? Karalienė kviečia princesę!“

Sunerimusi, kad nerado Margaritos namuose, žinodama, kad dukra gali būti pavojingai lengvabūdiška ir nesusivaldyti, Kotryna liepė visur jos ieškoti. Panelė Fosez atbėgo prie Margaritos, degiodama deglus, prašė, kad ji pasitrauktų nuo lango. Girdėjosi smūgiai į duris. Princesė metė mylimajam apelsinmedžio žiedų puokštę, kurią laikė prispaudusi prie krūtinės. Jis tebekalbėjo jai aistringus žodžius, bet ji jau nebegalėjo jo girdėti, nes panelė Fosez ką tik paskubomis uždarė langą, šūktelėjusi kunigaikščiui, kad jis dingtų.

Su malonumu gerdamas į save puokštės kvapą kunigaikštis apipylė bučiniai tuos drėgnus nuo Margaritos išlietų ašarų žiedus. Jis neturėjo jėgų pasitraukti nuo lango, kuris jam atrodė lyg praraja tarp mylimosios ir jo paties. „Tiek daug dar turėjau jai pasakyti, norėjau jai atskleisti visą savo sielą, – mąstė kunigaikštis. – Ji nežino esmės, todėl mano, kad esu kaltas, kad esu išdavikas! Baisu, nebėra laiko atskleisti jai teisybę, iš anksto prašyti atleidimo...“

Dar įsiklausė, bet, neišgirdęs jokio triukšmo, nusprendė, kad princesė sugrįžo į savo būstą, ir, įveikęs save, patraukė atgal kamuojamas skausmo; tokį skausmą gali sukelti tik meilė.

VIII skyrius

Sugrįžęs namo nykštukas rado Balani laiškėlį ir suskubo įvykdyti savo jaunojo draugo pageidavimą atgauti paliktas knygas. Netrukus atkeliavo dar vienas pranešimas. Jame Balani Valanso vyskupo vardu jo prašė ryt ryte atvykti pas monsijorą, mat jis norįs pasikalbėti rimtomis temomis. Net jei Krasovs-

kis ir nepageidautų susitikti su Monliuku, pakako žodžių „rimtomis temomis“.

Krasovskį Balani priėmė kambaryje priešais vyskupo butą. Apsidžiaugęs, kad vėl mato mažąjį nykštuką, kurio meilumas, protas, dėmesingumas buvo visiškai užkariavęs jo širdį, nors ir rizikuodamas įžeisti šiek tiek irzlią Krasovskio savimeilę, jis nesusilaikė, pakėlė jį nuo žemės ir apkabino. Iš nekantrumo mojuodamas kojomis nykštukas pareikalavo pastatyti jį ant žemės ir skubiai patraukė pas vyskupą. Rimtas ir mandagus Monliuko priėmimas atitiko diplomatinio protokolo, kurį nykštukas gerai išmanė, ypač po to, kai ėmėsi politikos, dvasią, ir tai buvo geriau nei nuoširdus, bet šiek tiek stačiokiškas vargšo Balani apkabinimas. Po pirmųjų komplimentų Monliukas mikliai nukreipė pokalbį apie savo jaunojo globotinio susitikimą su Krasovskiu ir padėkojo pastarajam, beje, vaizduodamas, kad jam tai nėra labai svarbu, bei išlaikydamas nerūpestingą diduomenės toną, už dėmesį, kurį jis teikėsi parodyti jaunuoliui, šiam atvykus į Paryžių.

– Ar jums neatrodo, kad Balani labai išskirtinė figūra?

– Tai pastebėjau iš karto, – pritarė nykštukas.

– Jaunuolis man prisipažino, kad, degdamas troškimu išsiaiškinti savo kilmę, išsakė jums keistokų įtarinėjimų mano atžvilgiu ir man, – kalbėjo Monliukas taip, tarsi pokštautų, – jis priskiria garbę būti jo tėvu. Manau, kad man pavyko išsklaidyti jo iliuzijas šiuo klausimu. Bet nepasitikiu natūraliu tokio amžiaus žmogaus plepumu, tad manau, kad negaliu jam atskleisti jo gimimo paslapties. Jūs šiam jaunuoliui skyrėte dėmesio, aš noriu pasiteisinti jūsų akyse ir tai gana rimti motyvai, kad patikėčiau jūsų išminčiai svarbią paslaptį, kurią žinau tik aš. Ar galiu pasikliauti jūsų diskretiškumu?

Monliukas sumanai pataikė į jautrią vietą, ir nykštukas ėmė kuo karščiausiai prisiekinėti visais Lenkijos šventaisiais, kad niekam neatskleis jam patikėtos paslapties. Valanso vyskupas apsidairė, palinko prie Krasovskio, kuris iš baimės ką nors praleisti sulaukė kvėpavimą, ausies, ir sušnibždėjo: „Balani yra nesantuokinis velionio karaliaus Henriko II ir mano sesers, kuri mirė jį gimdydama, sūnus.“

– Jis labai ypatingas, – nustebejęs ir susižavėjęs atsakė nykštukas. – Jis iš tiesų turi panašumo su Valua gimine. Plaukai, ūgis, odos spalva... Kodėl karalius jo neįteisino kol buvo gyvas?

– Mano sesers mirtis, ankstyva karaliaus žūtis atėmė iš to garsaus ir nelaimingo vaiko teises, kurias jam garantavo kilmė. Aš vienintelis žinau tą fatališką paslaptį ir esu vienintelė jo atrama pasaulyje. Jūs suprantate, pone, kaip būtų pavojinga ir neišmintinga kam nors atskleisti paslaptį, nes ji galėtų jaunuoliui, kurį gyvenimas ir taip nuskriaudė, užtraukti nemalonę, tad būtina vengti bet ko, kas galėtų jam pakenkti.

Nykštukas energingai ir nuoširdžiai patikino, kad jaučia simpatiją Balani, ir tai yra pakankamas garantas, jog jis bus diskretiškas. Tada Monliukas pakeitė temą ir išdėstė Krasovskiui, dėl kokių svarbių priežasčių tasai sugrįžo į Prancūziją.

– Karalienė teikėsi man kai ką papasakoti, – dėstė jis, – ir įsakė aptarti su jumis kai kurias smulkmenas, pone. Toks pasitikėjimas neturėtų jūsų stebinti, nes jūs negalite nežinoti, kad buvau paskirtas į ambasadą Lenkijoje ir prisimenu, kaip ten buvau gerbiamas, tad niekas geriau už mane negali atstovauti jūsų tėvynės interesams.

– Monsinjore, – atsiliepė nykštukas, – kai jūs dirbote ambasadoje Lenkijoje, aš buvau Prancūzijoje. Sugrįžęs į tėvynę girdėjau daug kalbant apie jūsų gabumus ir iškalbą ir galiu patikinti jūsų didybę, kad puikūs prisiminimai, kuriuos paliko jūsų viešnagė, tikrai nedingo. Turiu vilčių, – išdidžiai dar pridūrė nykštukas, – kad aplinkybės netrukus suteiks monsinjorui progą pačiam tuo įsitikinti.

– Nežinau, – atsakė tikrai ar apsimestinai abejingai Monliukas, – ką gali pasirinkti dvaras, bet prisipažinsiu, kad paprastai jūsų šalyje renkant karalių susiklosto itin delikati konjunktūra, nes šalyje daugybė frakcijų, visi rezga intrigas ir kursto neramumus, pasiuntinio postas tampa slidus ir varginantis, ypač mano amžiuje, nes tektų raminti maištingus lenkų protus, o tai sunki užduotis.

– Bet jūs pažįstate lenkus ir jums nebūtų sunku juos įtikinti.

– Tiek to, – atsiliepė Monliukas, – kabama ne apie mane. Užuoat aiškinantis, kas bus paskirtas pasiuntiniu, gal vertėtų pamąstyti, ar verta stengtis būti paskirtam. Gerai apmąščius, manau, viltys, kurias suteikėte karalienei, yra neaiškios ir nepatikimos. Jūs pats pripažinote, kad popiežiaus legatas Komandonis turi lėšų, puikiai pažįsta jūsų šalį ir yra ten labai įtakingas. Jis atvirai remia austrų partiją,

ji buvo labai galinga jums išvykstant į Prancūziją ir tikrai pritraukė dar daugiau savo šalininkų po to, kai atvyko austrų pasiuntiniai.

– Tikiuosi, – atsakė kiek pyktelejęs nykštukas, – jog nemanote, kad esu apsimetėlis ir atvykau linksminti karalienę pasakomis ir siūlyti jai tai, kas nepasiekama. Nėra abejonių, sumanymas nėra lengvai įgyvendinamas, bet nėra tokių kliūčių, kurių neįveiktų tikras talentas. Lenkijos karūna verta, taip man atrodo, kad jos būtų siekiama. Gal įsivaizduojate, kad įvairiausių Europos šalių pasiuntiniai sulėks iš visų pusių savo valdovų vardu ir tokiu būdu karštai pagerbs mūsų šalį. Gal manote, kad vienintelė Prancūzija susilaikys ir visi lenkai puls ant kelių, nusižemins prieš ją ir maldaus paskirti jiems šeiminką. Ne, monsinjore, mes išdidūs iš prigimties, išdidūs dėl savo galybės, turtų, nepriklausomybės ir savo balsus atiduodame tiems, kas stengiasi jų nusipelnyti ir mums atrodo labiausiai verti. Esu kažkur skaitęs, kad vieną dieną Aleksandras Didysis, pakviestas dalyvauti Olimpinėse žaidynėse, atsakė, kad mielai tai padarytų, jei galėtų tikėtis, jog jo varžovai bus karaliai. Taigi, kodėl princas Henrikas nenorėtų būti kilniame lygių konkurentų sąrašė? Tegul Prancūzija išrenka tinkamą atstovą, nusišnešiusį ir išmintingą vyrą, kuris sugebėtų pelnyti lenkų pagarbą ir ištikimybę. Nekalbu apie Anžu kunigaikščio teises, nepažįstu kito tokio, kuris būtų labiau vertas Lenkijos karūnos, nes jaunasis princas šaunus, drąsus, dosnus ir garbingas. Patvirtinkite, kad tokias pat savybes turi ir lenkų tauta, užtikrinkite pagarbą jos įstatymams, jos nepriklausomybei, būkite iškalbingas, ir jei po to Anžu kunigaikščio partija neįveiks austrų partijos, tegul mane vadins bjauriu melagiu ir netikru pranašu. Beje, – pridūrė nykštukas, – jei karalienė kalbėjo su monsinjoru šia svarbia tema, tai ji tikrai jus supažindino su kreipimusi, kurį turėjau garbės jai pristatyti. Tą kreipimąsi surašė ir pasirašė keletas mūsų didikų, kuriuos turėjote pažinti gyvendamas Lenkijoje.

– Taip, – atsakė Monliukas, – labai nustebau išvydęs Zborovskio pavardę. Nemaniau, kad ta įtakinga šeima, persiėmusi Kalvino idėjomis, pagėidautų sau karaliaus kataliko. Ta šeima, kaip jūs labai taikliai pastebėjote, yra viena galingiausių respublikoje dėl savo didikų turtų, užimamų

(Nukelta į 54 p.)

pareigų, titulų. Susigundžiusi gudriais kardinolo Komandonio išvedžiojimais ji iš pradžių pasisakė už erchercogą Ernestą.

Dabar įsiterpė nykštukas:

– Kardinolas Komandonis, jausdamas, kaip svarbu katalikų tikėjimui užsitikrinti, kad Lenkijos sostas atitektų valdovui, užaugintam gerbiant tikruosius krikščionių tikėjimo principus, itin stengėsi užkirsti keliąerezijos, kuri valdant paskutiniam valdovui ėmė siaubingai plisti, sklaidai. Velioniui karaliui teisingai priekaištaujama ne tik už tai, kad toleravo protestantų paklydimus, bet net ir už tai, kad pats sėmėsi klaidingo mokymo, skaitydamas pavojingų naujojo tikėjimo apaštalų pražūtingus darbus. Be vargo sutelkęs aplink save svarbiausius kunigijos atstovus Komandonis stengėsi palenkti savo pusėn Radvilas ir Chodkevičius, dviejų įtakingų ir ypatingai garsių šeimų Lietuvoje vadus, atsižvelgdamas į jų įtaką didžiojoje kunigaikštystėje. Buvo labai svarbu užsitikrinti tų dviejų nepaprastai galingų vyrų paramą, nes lietuviai pareiškė norą atsiskirti nuo Lenkijos ir išsirinkti karaliumi savo tautietį. Norėdamas pasitarti tokiais ypač svarbiais klausimais kardinolas nutarė surengti slaptą pasitarimą su kai kuriais galingiausiais lenkų ir lietuvių didikais. Rinktasi ypatingai slapta miškelyje netoli Krokuvos. Kad išvengtų įtarimų, jie ten keliavo pėsčiomis. Atvyko Radvilos, Chodkevičiai, broliai Zborovskiai, keletas Krokuvos didikų ir keli vyskupai: Kijevo vyskupas Mikalojus Pacas, Kujavijos vyskupas Karnkovskis, pagarsėjęs savo gabumais, iškalba ir patriotiškumu.

Perspėtas Sandomiro vaivados Zborovskio, kuris jau seniai rodė man savo palankumą ir pasitikėjimo manimi bei turėjo tokią pat nuomonę kaip aš ir buvo ištikimas Prancūzijai, aš slapta atvykau į politinio susirinkimo vietą.

Pasislėpiau už krūmo ir klausiausi jų kalbų, nepraleisdamas nė žodžio.

– Komandonis pabandė išaiškinti, kokie būtų privalumai Lenkijai išrinkus erchercogą Ernestą, paskui ėmė intensyviai aiškinti, kokios nelaimės kiltų Lenkijai išsiskyrus su Lietuva. „Gerai pagalvokite, – aiškino jiems, – jūsų jėga slypi sąjungoje. Susivieniję jūs esate galinga ir gerbiama nacija, atsiskyrę būsite žaisliukas ir netrukus tapsite jūsų šlovės pavydinčių kaimyninių valstybių aukomis. Jūs, lietu-

viai, pasikliaudami vien savo pačių jėgomis, turėsite bijoti Rusijos invazijos, o Lenkija, nusilpusi po jūsų atsitraukimo, bus priversta viena priešintis kaimyninių tautų pretenzijoms. Kartoju, toks pragaištingas išsiskyrimas bus jums ženklas, kad artėja nelaimės ir baisūs laikai, kad neteksite savo bendros tėvynės, jos laimė ir šlovė išnyks amžiams, ir net jos šlovingas, istorijoje spindintis vardas, sunaikintas pavydžių ir priešiškų jėgų, išnyks iš šios žemės ir Europos metraščių... Nebeturėsite tėvynės, nebeturėsite Lenkijos!“

Šie kardinolo žodžiai, ištarti lėtai ir pabrėžtinai, sukrėtė visus tuos šaunius valstybės ramsčius. Iš baimės, susijaudinę taip, lyg laidotuvių varpas būtų nuskambėjęs jų ausyse ir suvirpinęs jų širdis, lietuviai ir lenkai padavė vieni kitiems rankas ir prisiekė neišsižadėti brangių idealų ir iki savo dienų pabaigos rūpintis tėvynės likimu. Mane patį apėmė kilnus entuziazmas – buvau pasiruošęs šokti iš savo slėptuvės bei lieti kilnias ašaras kartu su jais.

Zborovskiai ir kiti ten buvę didikai jau anksčiau buvo pasisakę už erchercogą Ernestą. Radvila ir Chodkevičius savo rangų, įtaka patys būtų galėję pretenduoti į karūną, nes buvo tikri valstybės vyrai ir geri piliečiai, visada besirūpinantys savo šalies gerove ir negalvojęs, kaip iškilti. Jie bijojo, kad Lietuva netaptų caro Ivano grobiu, nes jis visiškai neslėpė ketinimų sėsti į Lenkijos sostą bet kokia kaina. Lietuviai buvo numatyti kardinolo planuose. Jie neabejodami sutiko paremti erchercogą prieš nusi-kaltimais pagarsėjusį tironą, savo valdinių siaubą.

Patenkintas, kad pradžia gera ir, atrodo, garantuoja sėkmę jo derybose, kardinolas paskubėjo apie tai informuoti imperatorių Maksimilijoną ir patarė jam kuo skubiau siųsti į Lenkiją pasiuntinius, o erchercogą Ernestą su šiek tiek kariuomenės į Vroclavą, kad princas galėtų sekti įvykius ir, susidarius tinkamai situacijai pasirodyti, kur reikia. Jis taip pat patarė imperatoriui brūkštelti keletą padėkos žodelių ne tik Radvilai ir Chodkevičiui bei paraginti juos agituoti savo bendrapiliečius paremti jo sūnaus kandidatūrą, bet ir Seradzo vaivada Albertui Laskiui, kuris buvo itin ištikimas Austrijos dvarui ir net paaukojo įspūdingą sumą, norėdamas padėti erchercogui laimėti balsų papirkinėjant bajorus.

Valanso vyskupas pertraukė Krasovskį:

– Ką, tai tas pats Seradzo vaivada, kurį pirmą kartą būdamas pasiuntiniu Lenkijoje pamačiau,

kai jis triumfuodamas grįžo iš žygio prieš valakus, o žygį atliko savo lėšomis? Pažinojau jį. Tai nuostabus žmogus, reikia pripažinti, kad tokių valdinių reta.

– Tik ne Lenkijoje, – atsiliepė nykštukas, – joje kiekvienas pilietis pasiruošęs paaukoti tėvynei savo turtą ir gyvybę.

– Jums, lenkams, – nusišypsojo Monliukas, – nuo lūpų nenuėina didis žodis tėvynė.

– Jis ir mūsų širdyse, – atsikirto iš apmaudo pauraudęs nykštukas, – ir mūsų širdyse!

Paskui pakeitė pokalbio temą:

– Maksimilijonas tik padėkojo kardinolui už rūpestį, bet gal dėl vokiško lėtumo ir flegmatškumo, o gal dėl užslėpto išdidumo jis nepasinaudojo nė vienu išmintingu Komandonio patarimu. Neparašė į Lenkiją, neišsiuntė pasiuntinio. Atrodė, kad jis laukia, kol respublika įteiks karūną jo sūnui. Toks nepolitiškas elgesys labai sumažino įkarštį tų, kurie buvo linkę paremti tą partiją. Krokuvėje nacionaliniame susirinkime net buvo paskelbta, kad, mirus karaliui Augustui, legato veikla nutrūko ir jo buvimas Lenkijoje tapo nebenaudingas, net gali tapti pavojingas. Pas kardinolą buvo pasiūsti du bajorai su įgaliojimu pranešti apie tautos valią ir pareikšti būgštavimus dėl švento asmens, jo eminencijos saugumo.

Kardinolas šypsodamasis atsiliepė, kad mano, jog, susiklosčius kritiškoms aplinkybėms, geriausiai įrodys savo atsidavimą lenkams, jei liks su jais ir padės jiems savo patarimais ir žiniomis. Dėl asmeninio saugumo ar net orumo jis neturi ko būgštauti, net jei kultų didžiuliai neramumai, todėl jo pareiga – niekur neišvykti ir rūpintis viešąja tvarka, nes jis – taikos pasiuntinys. Beje, deputacija kreipėsi į jį ne senato ir respublikos vardu, o tik kaip kilmingųjų susirinkimo atstovai, tad jis nesijaučia įpareigotas patenkinti jų prašymą.

Jis iš tikrųjų įsikūrė Krokuvos abatijoje ir vis taip pat atkakliai, nors ir ne taip sėkmingai, rūpinosi ercherco interesais.

Tada, kurstomas savo draugų ir galbūt pats trokšdamas vėl išvysti Prancūziją ir tarnauti princams, kurie rodė man palankumą ir buvo man geri, nusprendžiau keliauti į Paryžių. Išvykdamas išgirdau, kad austrų pasiuntiniai išvyko iš Vienos į Lenkiją. Ta naujiena ne tik neatėmė man drąsos, bet paskatino mane keliauti kuo skubiau. Zborovskis ir keletas kitų didikų, nepritardami lėtumui ir ap-

laidumui, ką demonstravo Maksimilijonas, atsiliepdamas į jų gerus ketinimus, pažadėjo man sulėtinti pasiuntinių kelionę, užlaikyti juos Sandomire, taip sutrukdyti pasiekti Krokuvą ir neleisti susisiekti su kardinolu ir jų partiją remiančiais didikais.

Išvykau, atvykau, pasikalbėjau ir norėčiau pasakyti kaip Cezaris: „Veni, vidi ir vici.“¹

Monliukas nusišypsojo.

– Taigi, monsinjore, iš mano trumpos kalbos galite įsivaizduoti, kad viltys, kurias sužadinau karalienei, nėra be pagrindo.

– Taip, – atsiliepė Monliukas, – bet tai tėra viltys.

– Jūs galite jas paversti realybe. Jau sakiau, visa su manymu sėkmė priklauso nuo to, ar bus pasirinktas išmintingas pasiuntinys. Jis turi būti apdairus, žinoti saiką, šiek tiek pažinoti šalį, jos gyventojus, jų papročius. Jis turi mokėti suvaldyti skirtingų partijų ambicijas ir sugebėti sutaikyti ramų būdą su laukiniu ir neramiu hugenotų sektantų būdu. Taigi, reikalingas Monliukas. Jūs vienintelis, monsinjore, vienintelis sugebėsite deramai ir garbingai atlikti šią svarbią ir sunkią misiją. Juo labiau, kad turite reputaciją žmogaus, kuris yra labiau nei tolerantiškas Europoje paplitusiems nukrypimams nuo tikrojo tikėjimo. Nežinau, ar tie įtarinėjimai pagrįsti ar ne, bet galiu jus užtikrinti, kad tokie gandai Lenkijoje neatstums nuo jūsų katalikų, o dar ir visų protestantų pasitikėjimą įsigysite.

Monliukas šiek tiek sutriko:

– Nemanau, kad daviau pagrindo tokiems neteisingiems įtarinėjimams. Anglijoje ir net čia, Prancūzijoje, man teko bendrauti su keliais garbingais žmonėmis, kurie išpažino Kalvino ir Liuterio atskalūnišką tikėjimą. Mano priešai tuo pasinaudojo ir apkaltino mane, kad pritariu jų klaidingam mokymui, nes šiandien, jei norima kam nors pakankamai ir neįstengiama rasti konkrečių įkalčių, pakanka pasakyti, kad tas žmogus eretikas. Erezija yra neatsiejama nuo draudimų ir neapykantos. Bet gal pakaks toliau gilintis ir nagrinėti žmogiškojo proto silpnybes, tapusias mūsų amžiaus liga. Grįžkime prie to, nuo ko pradėjome. Nemanau, kad mūsų dvarui derėtų, ir tai pasakiau karalienei, o karalienė man pritarė, taigi sakau, kad netikiu, jog Prancūzijai tiktų sukompromituoti vieną iš savo princų ir pasodinti jį, taip sakant, lenkams ant galvų, neį-

(Nukelta į 56 p.)

¹ Atėjau, pamačiau, nugalėjau.

sitikinus, kad jie visi to pageidauja. Jūs žinote, kad imperatorius Maksimilijonas, nors ir karštai trokšta uždėti savo sūnui ant galvos Lenkijos karūną, sugėbėjo pademonstruoti kilnų, išmintingą orumą ir išlaikyti savigarbą. Argi Prancūzija to nepadarys savo valdovo broliui, daugybės karalių atžalai, tam tobulam princui? To tikrai nebus. Tačiau nebūtų labai išmintinga visiškai at mesti nuostabias galimybes, atsiveriančias Anžu kunigaikščio ateičiai, ir būtų beprotiška laukti, kaip atsitiktinai pakryps intensyvių varžytuvių laimė. Manau, kad į Lenkiją reikia pasiūsti ne kokį svarbų asmenį, besipuikuojantį skambiu pasiuntinio titulu, o talentingą jaunuolį, kuris apsimestų neatliekams jokių diplomatinių užduočių ir vaizduotų keliaujantį savo malonumui bei pažinimo tikslais. Jis pabandytų išsiaiškinti tikruosius tautos ketinimus. Tai galėtų būti jaunuolis, pavyzdžiui, mano sekretorius Balani. Ką apie tai manote? – kalbėjo Monliukas, stengdamasis iš nykštuko akių išskaityti atsakymą.

– Nieko negaliu pasakyti dėl pasirinkimo, – atsakė Krasovskis. – Žinoma, Balani, kiek galiu spręsti, nes mačiau jį labai trumpai ir nedaug su juo bendravau, turi visas būtinas savybes atlikti tam vaidmeniui, kurį ketinate jam patikėti. Jis protingas, turi savo nuomonę, išsilavinęs, malonios išvaizdos, labai švelnaus būdo. Bet ką jums duos tokio plano įgyvendinimas? Balani pakelias po Lenkiją, į sveikatą. Jis pamatys tai, ką mačiau aš, ir perpasakos jums tai, ką pasakojau aš. Skirtumas bus tik toks, kad keliautojo pastebėjimai bus ne tokie tikslūs, kaip mano, gimusio toje šalyje. Aš įžvelgiu iš jūsų pusės didelį nepasitikėjimą ir, svarbiausia, laiko švaistymą.

– Kartais reikia sugėbėti prarasti laiko, kad jo išloštum. Dėl nepasitikėjimo, kuriuo mane kaltinate, noriu jums, mielas pone Krasovski, įrodyti, – kalbėjo Monliukas, vaizduodamas atviraširdį ir draugiškai nusiteikęs, – kad labai jums pasitikiu, nes ketinu paprašyti jūsų paslaugos. Kalbėdamas apie Balani iš pradžių neturėjau kokių nors ketinimų, bet iš tikrųjų neatsisakyčiau padėti tam vargšui jaunuoliui, kuris, kaip jūs žinote, man nesvetimas. Karalienė jums, be abejo, primins savo projektą. Jums nebus sunku per pokalbį su ja įterpti keletą žodelių Balani naudai, tačiau apie mane neužsiminsite ir manęs nesukompromituosite. Nenorėčiau, kad karalienė, kuri yra labai įžvalgi, imtų įtarinėti mane turint kokių

nors konkrečių interesų dėl Balani... Suprantate, ką sakau... Reikia būti apdairiam ir nieko neužsiminti apie jo kilnę.

– Kuo puikiausiai jus suprantu, – atsakė Krasovskis, sužavėtas, kad vėl atsidūrė savo terpėje, tai yra gavo galimybę intriguoti ir globoti. – Iš visos širdies padėsiu Balani, o mintis, kad būsiu naudingas tam įdomiam jaunuoliui, kuriam jaučiu nuoširdų draugiškumą, padės man iškęsti visą valdžios delsimą. Ar jums neatrodo labai įdomu, – pridūrė, – kad karalienė, to nežinodama, imsis globoti (esu įsitikinęs, kad ji atsižvelgs į mano rekomendacijas) savo vyro karaliaus Henriko II nesantuokinį sūnų?

– Taip, – atsiliepė priverstinai nusijuokęs Monliukas, – taip, iš tikrųjų, tai labai įdomu.

– Bet, – tęsė nykštukas, – būtų neblogai, kad karalienė išvystų Balani prieš tai, kol pasikalbėsiu su ja. Jo išvaizda nuteiks ją palankiai. Nors ir negalima jai prikaišioti jos lyčiai būdingų silpnybių, Kotryna Mediči vis dėlto yra moteris ir, kaip ir visos jos, neatsispiria gražiems vyrams. Pakviesime Balani pažaisti kamuoliu, nes karalienė kartais žaidžia, norėdama įtikti karaliui, ir tai bus natūrali ir puiki proga parodyti jį valdovei.

– Jūsų mintis nuostabi, – sutiko Monliukas. – Ką gi, pakvieskite jį kurią dieną.

– Nors ir rytoj, jei pageidaujate. Bet jums teks su kai kuo susitaikyti. Sutinku su jumis, kad Balani yra labai gražus vyras, bet manau, kad šiek tiek tualeto gudrybių nepakenktų. Juoda pelerina padaro jį ypatingą!

– Palikite man šį rūpestį, aš viską sutvarkysiu.

– O aš įsipareigoju pasikalbėti su Balani.

IX skyrius

Valanso vyskupo rūmuose nykštukas pasirodė gana anksti ir rado nekantriai jo laukiantį savo jaunąjį draugą. Jis buvo apsirengęs madingai, bet ne pretenzingai. Vilkėjo rausvai rudos spalvos gelumbės drabužiais su mėlyno satino įkarpomis. Tos pačios spalvos plunksna grakščiai krito ant šilkinę juostele papuoštos skrybėlės. Pečius dengiantis apsiaustas taip pat buvo iš tos pačios kaip ir rūbas gelumbės, jo kraštai taip pat apsiūti mėlyno satino dantytomis apsiuvais, kaip ir juosta, prilaikanti špagą sidabrine rankena. Rausvai rudo ir mėlyno satino rozetės ant batelių ir didelė gofruota apykaklė pa-

pildė jo kostiumą ir išryškino Balani baltą, taisyklingų bruožų veidą ir gražius garbanotus tamsius plaukus. Jis šią akimirką galėjo pabūti modeliu puiškiems Van Deiko portretams.

– Negi ir dabar kas nors sakys, kad drabužis nepuošia vyro, – tarė patenkintas nykštukas, apžiūrinėdamas Balani nuo galvos iki kojų. – Nieko netrūksta, – pridūrė, sukiodamas jį į visas puses, kol išvargintas Balani pradėjo protestuoti.

– Kodėl tiek daug dėmesio skiriate smulkmenoms ir visokiems blizgučiams?

– Mielas drauge, kai jūs šiek tiek geriau pažinsite pasaulį ir dvarą, į kurį ketinu jus nusivesti, suprassite, kad smulkmenos reiškia viską ir, nelaimei, beveik visada vyras vertinamas pagal tai, kaip atrodo. Jūs, negiriant, atrodote taip, kad geriau nėra ko norėti. Parodykite kilnią drąsą, dėl nieko nesijaudinkite, nebūkite nei pernelyg smalsus, nei pernelyg abejingas. Jei jus ko nors paklaus, atsakykite trumpai ir nebijokite nei pasakyti, ką galvojate, nei pasirodyti naivus. Šiame dvare naivumas tik dabar atėjo į madą ir gal kai kam norėsis tuo pasimėgauti, nes ilgai jis taps nebemadingas, bet du ar trys mėnesiai visuomenėje išeis jums į naudą.

Krasovskis mėgavosi globėjo ir mokytojo vaidmeniu, o jo jaunas draugas džiūgavo, kad pateks į tą spindinčią aplinką, dėl kurios tiek dūsavo tremtyje. Taigi nykštukas ir Balani drauge patraukė į Luvrą.

Žaidimui kamuoliu skirta aikštelė, kurią Mėzere savo Prancūzijos istorijoje pavadino Luvro lošimo namais, buvo apsupta atvirų tribūnų žiūrovams ir tik dvariškiams skirtų grotomis užtvirtų tribūnų. Šviesa krito per stiklinį labai aukštą kupolą, kurio negalėjo pasiekti kamuoliai. Apsupta savo damų karalienė sėdėjo tribūnoje su paaukuotomis labai subtiliomis grotomis. Iš čia ji galėjo labai patogiai stebėti žaidžiančius kamuoliu ir nebijoti jų nevikrumo pasekmių. Viduryje aikštės karalius su didikais de Recu, de Tavanu, La Rošfuko, Subizu ir kitais žaidė prieš savo brolių Anžu kunigaikštį su Alansono, Žuajezo, Nevero, Belgardo ir kitais kunigaikščiais. Įvairiausių luomų žiūrovai sėdėjo aikštę supančiose tribūnose.

Balani apakino susirinkusios gražiausios dvaro moterys ir puošnūs didikai su ant prašmatnių aksominių skrybėlių plevėsuojančiomis plunksnomis, prabangiais gausiai išsiuvinėtais apsiaustais, didelė-

mis gofruotomis apykaklėmis ir smailomis barzdėmis; jos buvo neatskiriama to meto vyrų išvaizdos dalis, suteikianti rimtumo ir manieringumo.

Balani, įsitaisęs greta nykštuko, smalsiai apžiūrino publiką. Kai jau apžvelgė bendrą vaizdą, kreipėsi į mažąjį draugą ir paprašė parodyti jam karalių.

– Pastatykite mane ant tribūnos, – paprašė Krasovskis, – kad galėčiau geriau matyti.

Tada pasistiepė ant pirštų galų.

– Žiūrėkite, Balani, – tarė, – tai tas, kuris turi kamuolį, prie jo sukiojasi du ar trys šunys.

Prakaituota kakta, žaidžiant išsidraikiusiais plaukais, šiek tiek palinkęs į priekį, laikydamas rankose žaidimo lazdą, Karolis tą akimirką tvirta ranka stipriai smogė į kamuolį ir šis, nuskriejęs oru, pataikė į taikinį.

– Jis tikrai gana gražus vyras, – tarė Balani nykštukui į ausį, – bet jis nesivaldo ir man visai nepatinka jo veido išraiška. Ji nenuoširdi ir pikta. O kas šią akimirką žaidžia prieš karalių?

– Tai mano karalius, – atsakė patenkintas nykštukas, – Anžu kunigaikštis. Tikiuosi, kad neturėsite nieko jam prikišti.

– Ne, žinoma, nesu matęs nieko gražesnio. Jis puikiai sudėtas, grakščių judesių ir tuo pat metu pilnas didybės. O jo veidas ir dėmesingas, ir švelnus! Tačiau prisipažinsiu, kad visai kitaip įsivaizdavau Žarnako ir Monkontūro nugalėtoją. Šio kunigaikščio išvaizdoje ir aprangoje yra kažkas moteriška, pernelyg išpuoselėta. Niekada negalėtum įtarti, kad tas išpuoselėtas ir labai gražus veidas būtų kada nors kepintas saulės ir skendėjęs mūšio lauko dulkėse! Atrodo, kad užuodžiu jo drabužių sklaidžiamą kvapą. Pažiūrėkite – jis bijo suglamžyti savo apykaklės klostes, todėl jo judesiai sukaustyti.

Krasovskis šiek tiek sunerimo dėl Balani pastabų apie jo didvyrį ir atsakė jam pyktelejęs:

– Man atrodo, kad pradodate diplomato karjerą kaip stebėtojas.

– Pasižiūrėkite vien į jo ranką, – kalbėjo Balani, – kokia ji balta. Argi kuri nors iš čia esančių moterų galėtų su juo varžytis?

Tą akimirką Anžu kunigaikštis pasiuntė kamuolį tiesiai karaliui, bet smūgis buvo silpnas ir kamuolys nepasiekė tikslo.

– Pone broli, – sušuko karalius, – jūsų pernelyg

(Nukelta į 58 p.)

graži ir pernelyg švelni ranka žaisti tokiems žaidimams.

– Tačiau ši ranka, – išdidžiai atsakė Anžu kunigaikštis, – už jūsų didenybę kovėsi su valstybės priešais.

– Gerai pasakyta, – tyliai ištarė nykštukas.

– Ar jie susibars? – pasiteiravo Balani.

– Ne, – atsakė nykštukas, – tai broliškos švelnybės, kuriomis jie kartais apsikeičia, panašiai kaip žaidžiant kamuoliais.

– O kas tas liūdnai atrodantis didikas ar kunigaikštis? Atrodo, tarsi jis iš visų tyčiotųsi.

– Ach, šitas. Palieku jį jums. Tai Alansono kunigaikštis, jo būdas ne geresnis nei išvaizda. Jis neturi nei proto, nei jausmų, manau, kad Elžbieta yra pernelyg protinga, kad atiduotų savo ranką tokiai baidyklei.

Dabar Balani nukreipė dėmesį į grotuotą tribūną.

Nykštukas klastingai stebėjo Balani judesius ir nedrąsius bei smalsius jo žvilgsnius.

– Man atrodo, – tarė jam, – kad jums labai įdomu, kas dedasi už grotų. Ar kartais ten nematote kokios nors gražios Teresės?

– Ach, Dieve mano, ne! – atsiliepė dūsausdamas Balani. – Nieko panašaus. Šios damos gražios, tikrai labai gražios, bet jos visos tokios manieringos, jų veidai ir manieros, viskas nenatūralu ir dirbtina. Ar matote, kaip ta ponija varto akis, kad jos spindėtų, o kita stengiasi nutaisyti ilgesingą žvilgsnį, o dar viena stengiasi sudėti lūpas širdelė, o ši nesusičiaupia, kad visi matytų jos gražius dantis!

– Taip nekalbėtumėte, – tarė nykštukas, nesuvaldydamas juoko, – jei visų žvaigždžių žvaigždė, dvaro saulė, kaip pasakytų ponas Ronsaras mano vietoje, būtų patekėjusi šį rytą. Bet manau, kad oras šiek tiek apniukęs ir saulės nematome.

– Apie ką jūs kalbate?

– Apie princesę Margaritą de Valua, karaliaus seserį, gražiausią karalystės, o gal viso pasaulio moterį. Ji skirta Navaros karaliui, bet myli kunigaikštį de Gizą. Sakiau, kad princesei orai apniukę, nes jos meilės reikalai supainioti.

Kol jis taip kalbėjo, už karalienės sėdinti ponija parodė gražų jaunuolį, sėdintį greta jos didenybės favorito nykštuko. Jaunuolis pasilenkęs klausėsi, ką nykštukas kalba jam į ausį.

– Ach, iš tiesų, – atsiliepė Kotryna, – tas jau-

nuolis nepaprastai gražus, be to, panašus į svetimšalį, sakyčiau, beveik italas. Monžua, – pašaukė vieną savo pažų, – Monžua, nueikite ir pasakykite nykštukui, kad žaidimui pasibaigus prieitų prie manęs.

Pažas nuskubėjo vykdyti karalienės užduoties ir patraukė prie žaidėjų, bet tą akimirką Anžu kunigaikščio sviestas kamuolys pataikė jam į kaktą. Šiek tiek žemiau, ir jis būtų netekęs akies.

– Po velnių! – suriko įpykęs karalius, konvulsyviai, kaip buvo įpratęs, mojuodamas savo lazda, – jei jūs ir toliau būsite toks netaiklus, nebegalėsime žaisti be geležinių kaukių.

Paskui grąžino kamuolį atgal, skaičiuotojas patvirtino lemiamą skaičių ir sušuko:

– Karalius laimėjo!

Tuo pat visi karaliaus komandos draugai triumfuodami ėmė šaukti „Karalius laimėjo!“ Ir žiūrovų kartojamas šūkis skambėjo visoje aikštėje. Karaliaus šunys, iki tol ramiai sukiojęsi prie savo šeiminko, pašoko ant kojų ir savaip pasveikino su pergale – lodami, kiek tik išgalėjo.

Karalius, visas suprakaitavęs, šluostėsi kaktą ir linksminosi, šaipydamasis iš Anžu kunigaikščio.

– Sakoma: kam sekasi kare, sekasi meilėje. Nežinau, kiek mano brolis gali pateisinti tą patarlę, – kalbėjo karalius, – bet tikra yra tai, kad jam nesiseka žaidime. Bet kurgi, – tęsė, dairydamasis aplink save, paskui toliau į žiūrovų pusę, karalius. – Bet kurgi kunigaikštis de Gizas? Kodėl jis neatvyko žaisti kamuoliu? Tavanai, gal pasakytumėte, kur yra kunigaikštis de Gizas?

Tavanas buvo priekurtis ir neišgirdo, ko paklausė karalius. Maršalas de Recas, kalbėjęs su juo tą akimirką, sugriebė jam už alkūnės. Tada Tavanas priėjo prie karaliaus ir atkišo ausį.

– Po velnių! – suriko Karolis. – Kas nutiko kunigaikščiui de Gizui? Jau dvi dienos jis nesirodo dvare.

– Kilnūs kunigaikštis išvyko.

– Išvyko! – karalius dar kartą nusikeikė, šį kartą riebiau. – Kur?

– To nežinau, sere, jis išvyko iš Paryžiaus užvakar naktį su keliais tarnais.

– Nebesistebiu, – kalbėjo toliau karalius, dairydamasis į grotuotą tribūną, kurioje sėdėjo jo motina karalienė, – nebesistebiu, kad nematau čia gražių savo sesers Margo akučių, nes jos, be abejo, būtų ašarotos... Na, Ronsarai, prieikite arčiau, sumanu-

sis poete. Jūsų protas suteikia mano kūnui poilsio.

Karaliui pašaukus tuoj pat prisiartinio žilas senis juodais aksomo drabužiais. Jis juos vilkėjo šiek tiek nerūpestingai; dėl to dažnai buvo priekaištaujama meno žmonėms. Jo veidas dar buvo jaunatviškai rausvas. Apykaklė atrodė dėvima senų seniausiai, visos klostės buvo suglamžytos ir ant rankogalių iš organdžio matėsi kelios rašalo dėmės.

– Ronsarai, – karalius kreipėsi į poetą – norėčiau, kad sukurtumėte kokį nors gražų sonetą arba baladę apie kunigaikščio de Gizo ir Margo meilę. Gal šis skubus ir netikėtas išvykimas jums pakiš kokią nors mintį. Nematau savo graiko, – tęsė karalius, – labai išmintingo ir labai pamaldaus auklėtojo. Gal jis sugrįžo į Lizjė ir toliau valgo jaučių liežuvius.

Karolis užsiminė apie garsųjį Plutarcho vertėją, Amijo, savo buvusį auklėtoją, kurį vėliau paskyrė į Lizjė vyskupiją. Jo garsus šykštumas dažnai išprovokavo karališkojo mokinio priekaištus, kad jis minta tik jaučių liežuviais. Amijo buvo mėsininko sūnus.

– Pirmyn, Ronsarai, pirmyn, Brifo, pirmyn, Diana, – šūkčiojo nujodamas karalius, painiodamas poeto vardą su savo numylėtų šunų vardais, o tai buvo šio monarcho išskirtinio palankumo ženklas, – keliaujame į mano kabinetą.

Karolis IX visiškai nesidomėjo reikalais, tuo pasirūpino Kotryna Mediči, nes nuolat jį globojo ir kliudė jam suaugti. Karolis IX leido laiką nenaudingai, o jo užsiėmimai neturėjo nieko bendra su kilniomis didelės šalies valdovo funkcijomis. Užsidaręs savo kabinete jis valandų valandas leido su kai kuriais literatais, kurdamas ir taisydamas prastas eiles, arba dažnai tam, kad pravarinėtų kraują, imdavosi sunkių kūno pratimų, dažnai kenkiančių sveikatai. Tai galėjo būti medžioklė, žirgų lenktynės ir žaidimas kamuoliu. Jaunasis valdovas buvo karšto kraujo, sunkaus charakterio, kartais nesivaržydamas bandydavo atgauti ambicingos motinos pasiglemžtą autoritetą. Jis visai nesistengė pažinti savo valdinių, nesiekė, kad jie jį pripažintų, nė nebandė pelnyti jų meilės ir pasitikėjimo.

Nykštukas palaukė kol visi išsiskirstys ir paprašė Balani palaukti jo Tiuilri sode kol jis, Krasovskis, nueis išklaudyti karalienės nurodymų.

Vos tik jis įžengė pas Kotryną Mediči, valdovė, kaip buvo įpratusi, pasisodino jį ant nedidelės taburetės prie savo kojų.

– Sakykite, mielas nykštuk, – prakalbo ji, – kas

tas gražus jaunuolis, kuris jus šį rytą lydėjo Luvre?

– Tai Valanso vyskupo sekretorius.

– Italas, ar ne?

– Nemanau, ponija, bet žinau, kad jis išaugintas Padujoje.

– Būčiau lažinuisis, – džiaugsmingai sušuko karalienė, – kad jis atvyko iš Italijos. Jis turėtų gerai kalbėti itališkai!

– Puikiai. Beje, jis kalba dar keletu kitų kalbų ir yra labai išsilavinęs.

Tą akimirką Anžu kunigaikštis įžengė į kambarį ir išvydo nykštuką. Tasai skubomis atsistojo.

– Ach, štai ir mano karalysčių dalintojas, – pajukavo kunigaikštis.

– Ne visai dalintojas, monsinjore, – nesivaržydamas ir kartu pagarbiai atsiliepė Krasovskis, – tik sakau, kad Lenkijos karūna yra pati vertingiausia, todėl siūlau ją Anžu kunigaikščiui.

Henrikas atsakė į komplimentą giliai nusilenkdamas ir tuo prajuokino Kotryną.

– Bet, mano mielas Krasovski, – tęsė kunigaikštis, – neslapukausiu su jumis. Girdėjau apie jūsų įstatymus, jūsų nepriklausomybę, apie jūsų Liberum veto, Pacta conventa ir dar kažin ką, todėl, prisipažinsiu jums, nesistengsiu tapti savotišku šachmatų karaliumi.

– Ką jūs vadiniate šachmatų karaliumi? – gyvai paklausė nykštukas. – Karalių, kuriam pakanka treptelėti koja į grindis ir pasirodys šimtas tūkstančių pasirengusių žygiui riterių, juos jis gali pasiųsti kur panorėjęs, iki Heraklio stulpų, į pasaulio kraštą! Karalių, kuris gali viską, kuris skiria beveik visus savo karalystės dignitorius, ar tai būtų dvasiškiai, ar pasauliečiai, kurio rankose visi valdžios svertai ir visos skatinimo priemonės? Ir jūsų aukštybė dar teikiasi tvirtinti, kad toks karalius yra šachmatų karalius!

– Nepykite, gerasis Krasovski, norėjau pajaukauti, – atsiliepė kunigaikštis. – Aš tikrai netrokštu valdžios, nors kartais tai slepiu.

Jis kalbėjo tiesą. Šis didelius gabumus demonstruojantis princas, jau įrodęs savo drąsą ir vertybes kare, vis dėlto buvo minkštoko būdo, ir tai turėjo įtakos jo veiksams. Daug lengviau triukšmingai pasirodyti, būti drąsuolių kariuomenės priekyje, kai trokšti šlovės ir sieki pergalės, negu išmintinga ir tvirta ranka laikyti valdžios vadžias, suvaldyti

(Nukelta į 60 p.)

maištaujančią liaudį ir išmintingai nuraminti politines audras.

Henriko Valua siela nebuvo taip užgrūdinta, kaip užgrūdintos būna tikrų didvyrių sielos, tad iš kariuomenės stovyklų persikėlęs į dvarą jis nesugebėjo atsispirti užnuodyto oro, kuriuo kvėpavo tas galantiškas laisvų papročių dvaras, poveikiui. Jis neatsispyrė pataikavimams, lengvabūdiškumas virto silpnumu ir pavertė jį niekingų numylėtinių žaisliuku. Jo dosnumas pavirto švaistymu, malonumų ieškojimas – aistra. Jis pasidarė suglebęs, o jo laurai nuvyto malonumų šešėlyje.

Bet neužbėkime įvykiams už akių. Pakalbėkime, koks jis buvo, o ne apie tai, koku tapo. Iki šiol Henrikas Valua dar nebuvo susigadinęs savo reputacijos, jo žygiai sužadino lenkų norą pasodinti į savo sostą prinčą, kuris atrodė labai to vertas ir galintis valdyti ryžtingą bei karingą tautą. Dorybės, kurias istorija, tas nesutaikomas šios žemės karalių ir didžiūnų teisėjas, jam buvo pripažinusi, dar nebuvo užgožtos ydų. Epochoje, apie kurią kalbu, Henrikas buvo hugenotų siaubas, Prancūzijos dievaitis ir garbė.

Krasovskis smulkiai išaiškino Anžu kunigaikščiui, kokių privalumų teikia Lenkijos karūna, galinti dar labiau paglostyti jo savimeilę, ir pridūrė, kad Pacta conventa atsirado mirus paskutiniam Piastui (ilgai valdžiusi ir Lenkijoje gerbiama šeima) ir pasikvietus valdyti Vengrijos Liudviką.

Patikėjusi savo likimą ir laimę valdovui, gimusiam kitoje šalyje, nepažįstančiam vietinių įstatymų, neišmanančiam jos konstitucijos, taigi, tikrai suprantama, kodėl tauta panoro sudaryti savotišką sutartį, konvenciją su karaliumi, kurį į sostą pasikvietė pati, o ne vadovaudamasi šventomis paveldėjimo teisėmis.

– Be abejo, – įsiterpė Anžu kunigaikštis, – tai neišvengiama, kai valdžia renkama. Tad man ar kitam garbė, kad užimsiu tokį sostą vien dėl savo reputacijos, bet liūdna ir nuvilia tai, kad tokio šlovingo palikimo negalėsiu perduoti savo palikuonims.

– Jūsų aukštybė klysta. Geras karalius pas mus vertinamas kaip retas medis, kurį norima išsaugoti visiems laikams. Duokite Lenkijai didvyrių giminę ir pamatysite, kad ji sėdės soste karta po kartos. Paskutinis karalius yra puikus pavyzdys. Žygimantas Augustas buvo paskutinis garsios karalių šeimos, kilusios iš didžiojo Jogailos, palikuonis, bet mirė bevaikis. Jei būtų turėjęs vaikų, jūs manęs

čia nematytumėte, nes valdytų jo palikuonis. Ach, mano prince, – karštai ir tikrai įtaigiai kalbėjo nykštukas, žvelgdamas į Anžu kunigaikštį jausmingomis ir protingomis akimis, – mano prince, nepaniekinkite švelnios, nuoširdžios, ištikimos, narsios ir dosnios tautos prisirišimo, nes ji tarp pasaulio tautų įvardijama kaip tauta, niekada neišdavusi savo valdovų nei paniekinusi savo garbės. Pasigailėkite mūsų sunkumų ir padėkite užglaistyti mūsų nesutarimus, nutraukite tarpuvaldį, būkite Lenkijos šlovė, būkite jos ir savo garbė vienu metu ir pamatysite – ta jums tokia baisi Liberum veto taps dėkingos tautos meilės ir nuolankumo išraiška.

Kotryna Mediči pritarė Krasovskiui. Ji siekė įveikti sūnaus neryžtingumą ir parodyti, kokie pranašumai jo laukia tvirtai ir šlovingai įsikūrus Lenkijoje, šalyje, tapsiančioje jam antrąja tėvyne, ir kokios bėdos bei pavojai jo laukia Prancūzijoje dėl netvirtos padėties, kurią jis užima greta brolio, pavydinčio jam sėkmės.

– Gerai, motina, – atsakė jai Henrikas, – pasikliausiu jūsų išmintimi, dangaus valia. Galvokite, numanykite ir veikite mano labui. Pasižadavau paklusti, daugiau nieko neprašykite.

Kotryna Mediči daugiau nieko ir nepageidavo.

– Monliukas, – tarė ji nykštukui, – papasakojo man apie jūsų paskutinį pokalbį su juo.

– Bet, – atsiliepė nykštukas, – negi Valanso vyskupas nekalbėjo jūsų didenybei apie skubią būtinybę vienaip ar kitaip įkalbinti Anžu kunigaikštį stoti į varžybas dėl sosto?

– Taip, žinoma, ir aš pritariau jo tuo klausimu išsakytoms mintims. Mane jaudina tik pasirinkto ypatingo pasiuntinio klausimas. Norėjau dėl to pasitarti su Monliuku, bet jis paprašė, kad pasišnekėčiau su jumis, Krasovski.

– Ką gi. Jei jūsų didenybė teiksis manimi pasitikėti, manau, man pavyko surasti žmogų, tinkamą jos numatytoms užduotims. Tai jaunuolis, apie kurį jūsų didenybė man ką tik užsiminė – Valanso vyskupo sekretorius.

– Prieš pritarėdama jo kandidatūrai noriu jį pamatyti, paklausinėti. Man pakaks kelių minučių, kad perprasčiau jo protą ir būdą.

– Jei jūsų didenybė neprieštaraus, galiu jį pristatyti akimirksniu. Balani laukia manęs Tiuilri sode.

– Suraskite jį ir tuoj pat pristatykite.

– Jis žavingas, – tarė karalienė Anžu kunigaikščiui, – pamatysite pats. Man smalsu sužinoti, ar ir jo protas nenusileidžia išvaizdai.

Nykštukas, dangaus apdovanotas neprilygstama energija, nuskuodė taip greitai, kiek tik leido jo trumpos kojytės, perbėgo visą sodą, ieškodamas Balani. Pagaliau jį surado ir paaiškinęs, kaip turi elgtis, nusivedė pas Kotryną Mediči.

Balani ėjo pas valdovę plistančia širdimi, nes ta moteris garsėjo skvarbiu protu ir sugebėjo regzti intrigas. Jo laikysena, pagarbus ir drovus pasisveikinimas tikrai nerodė, kad jaunuolis užaugo atskirtas nuo visuomenės.

Karalienė jam itališkai uždavė keletą klausimų apie gimimą, išsilavinimą ir gyvenimą Italijoje.

Balani atsakinėjo kilniai pasitikėdamas, bet tuo pat metu kukliai ir apdairiai. Nekompromituodamas Monliuko, jis prisipažino, kad jo gimimas neišklus ir paslaptingas, o jis pats priklausomas nuo Valanso vyskupo gerumo, o vyskupui jį rekomendavo vienuolyno, kuriame jis mokėsi, vyresnysis. Tad jo likimas ir sėkmė Prancūzijoje vyskupo rankose.

Melodingos kalbos, o Balani tartis buvo tobula, žavesys pavergė Kotrynos širdį, nes jai nedažnai pasitaikydavo proga pasikalbėti gimtąja kalba.

– Ar manote esąs tinkamas, – galų gale paklausė karalienė, – toms pareigoms, kurias noriu jums patikėti?

– Galiu įvertinti tik savo uolumą, – atsakė Balani, – bet ne savo gabumus.

– Kaip jūs suvokiate, kas yra diplomatija?

– Manau, kad tai amatas, kuriame reikia apgauti ir meluoti.

– Šiek tiek, – pritarė nusišypsojusi karalienė. – Ką gi, ar drįssite jos imtis?

– Niekados tuo neužsiiminėjau ir nežinau, ar galėčiau tam ryžtis net ir tarnaudamas jūsų didenybei. Nebent aklaui vykdyčiau įsakymus, pasikliaudamas jos sąžiningumu.

– Jis nuostabiai naivus, – šūktelėjo karalienė ir prapliupo juokais.

Anžu kunigaikštis taip pat ėmė kvatoti.

– Motina, – kreipėsi į karalienę, – nedarykime iš jo Makiavelio mokinio. Leiskite jam stoti po mano vėliava, jis turi visus duomenis tapti puikiu ir gražiu kariu. Ar ne tiesa, jaunuoli, juk jūs neprieštarausite?

– Mano norai ir pareiga yra būti naudingi valdovams ir pirmoji pareiga yra vykdyti jų įsakymus.

– Ne, ne, Henrikai, – gyvai įsiterpė karalienė, – neatiduosiu jo jums. Jis puikai atliks vaidmenį, kurį jam numačiau, o jo atsakymai labai subtilūs ir teisingi politikos požiūriu, nors jūs taip nemanote, o ir jis pats tuo netiki. Neabejokite, aš tai išmanau. Beje, matau, kad jis šiai užduočiai pasiruošęs, juk mes negalime į Lenkiją siųsti neišmanėlio. Ar ne taip, Krasovski?

Nykštukas tik pagarbiai nusilenkė.

– Ir kur galėčiau rasti gerai išauklėtą jaunuolį, puikios išvaizdos, mokantį kelias kalbas ir, svarbiausia, lotynų? Tokio stebuklo, turinčio tiek privalumų, tikrai neaptiksiu savo dvare. Nerauskite, Balani, mes žinome, kad jūs ne tik turite daug pranašumų, bet ir esate kuklus, o tai labai reta dorybė. O dėl apgaulinėjimo ir melavimo nesijaudinkite, Balani, nes jūs neturite įsivaizduoti esąs ministras ar pasiuntinys, jūs tik jaunas bajoras, kurį rekomendavo Prancūzijos dvaras, ir keliaujate savo malonumui. Visa jūsų diplomatinė misija apsiriboja klausymusi ir tylėjimu.

– To esu taip gerai išmokytas, – atsakė Balani, – kad galiu pasitarnauti jūsų didenybei savo gebėjimais ir paklusnumu.

– To ir pageidauju. Tad reikalas sutvarkytas. Netrukus turėsite išvykti. Būkite pasiruošęs, pone, gausite mūsų nurodymus ir kelionei būtinus raštus.

Balani žemai nusilenkė, ketindamas pabučiuoti karalienės suknelės kraštą. Ji padavė jam savo gražią ranką ir leido jam bei Krasovskiui eiti, palydėdama juos kuo švelniausia šypsena.

– Nagi, mano jaunasis drauge, – kalbėjo nykštukas Balani jiems išeinant, – laiminga ir puiki jūsų pirmojo pasirodymo visuomenėje pradžia. Pagaliau jūs stojote į laimės ir turto kelią.

– Manau, kad sapnuoju, kai pagalvoju, kas nutiko, – sušuko susižavėjęs Balani.

Tuo nereikia stebėtis, nes jaunuolis iš tylios ir griežtos buveinės staiga atsidūrė nuostabiausiam pasaulio dvare ir buvo palankiai priimtas įžymios valdovės, o ji mokėjo, kai to reikalavo jos interesai, elgtis ypatingai maloniai.

– Dar prieš du mėnesius negalėjau apie nieką panašaus nė pagalvoti. Tai jūs, be abejo, atnešėte man laimę.

– Norėčiau to visa širdimi, bet esu linkęs manyti, – aptakiai pridūrė nykštukas, – kad tai yra tik jūsų nuopelnas.

(Nukelta į 62 p.)

– Tepadeda man Dievas, – pasakė Balani, – kad tik galėčiau išpildyti karalienės pageidavimus ir pateisinti savo globėjų gerumą.

– Nemanykite, kad ta užduotis kažkas baisaus, – dėstė Krasovskis. – Svarbiausia, nesibaiminkite kelionės, ką tik labai ilgai keliavote ant mulo nugaros. Ką gi, kelionė jūsų laukia iš tiesų ilga, bet keliausite labai patogiai, geroje karietoje, turėdamas pakankamai prikimštą piniginę, nes keliausite už karalienės pinigų. Atvykus į Lenkiją jums pakaks užsukti į bet kurio magnato namus ir būsite ten priimtas, lepinamas, puikiai vaišinamas. Pakaks tik daryti tai, ko prašė karalienė: klausytis ir tylėti. Pridursiu, ką ji dar nurodė jums savo instrukcijose – ji lauks detalios ataskaitos apie tai, kas jums atrodys verta dėmesio.

Taip besišnekučiuodami nykštukas ir Balani pasiekė Valanso vyskupo rūmus. Krasovskis degė nekantrumu papasakoti Monliukui, kaip dėmesingai karalienė ir net pats Anžu kunigaikštis priėmė jų jaunąjį globotinį.

X skyrius

Valanso vyskupą netrukus iškvietė pas karalienę. Ji norėjo su juo aptarti Balani reikalus.

– Jūsų sekretorius žavingas jaunuolis, labai gerai išauklėtas valdinys, – pradėjo ji, – argi ne taip man pasakojote per paskutinį susitikimą su jumis, šventasis vyskupe? Esu patenkinta, labai patenkinta.

Monliukas neaiškiai atsakė, kad nemanė turįs daryti įtaką jos didenybės pasirinkimui, be to, menkai pažinojo Balani.

– Jūs apsirikote, vyskupe, man pakako kelių minučių jį perprasti ir įvertinti.

– Kas galėtų pasigirti sugebantis geriau įžvelgti ir teisingiau nuspręsti nei jūs, turinti dangaus dovaną.

– Bet sakykite man, mielas Monliukai, – neatstojo karalienė, – kas to jaunuolio tėvai, nes neabejoju, kad Balani pavardė yra tik fantazijos vaisius. Viskas liudija jį esant aukštos kilmės ir, prisipažįstu, kad tokia paslaptis kursto mano smalsumą.

– Ponia, – atsakė gerokai sutrikęs Monliukas, – drįščiau prašyti jūsų didenybę neklausinėti manęs apie tai. Tai šeimos paslaptis...

– Suprantu, – atsiliepė karalienė. – Jis jums labai svarbus, labai svarbus, – pakartojo įsmeigusi į Monliuką skvarbias akis.

Vyskupą išpylė tirštas raudonis. Karalienė daugiau neklausinėjo, nes tokio garbingo amžiaus ir užsiėmimo vyras dėl niekų nerausta, ir jei, kaip sakė

vienas senovės filosofas, kuklus nuraudimas jaunystėje liudija dorą, tai raudonis, kurio gėdijasi senis, yra tylus kaltės pripažinimas. Paskui karalienė paėmė auksu puoštą perlamutrinę dėžutę brangenybėms, kurioje buvo pridėta labai vertingų papuošalų, ir išėmė keletą nepaprastai gražių žiedų.

– Štai, – tarė ji Monliukui, – jų turėtų pakakti apmokėti Balani kelionės išlaidas. Kito lėšų šaltinio šiuo metu neturiu – mūsų finansai išsekę. Nors karalius ir džiaugiasi, kad atsikratys brolio, bet nenori nė girdėti apie paskolą. Tad imkite tai, ką duodu, ir gerai saugokite. Štai raštai ir instrukcijos Balani. Tegul jis išvyksta kuo skubiau, ir nebenoriu nieko girdėti apie šį reikalą, nes netrukus man teks spręsti žymiai svarbesnius.

Štai kas buvo surašyta Kotrynos instrukcijoje:

1. Riteris Balani pakeliui užsuks į Vienos dvarą ir įteiks JD imperatoriui Maksimilijonui laišką nuo JD karaliaus Karolio IX.

2. Jis paprašys JD Austrijos imperatoriaus rekomendacinio JD laiško pasiuntiniams Lenkijoje.

3. Atvykęs į Lenkiją riteris Balani gyvens plačiai ir linksmai, kaip ir dera jaunam keliautojui, keliaujančiam tik savo malonumui.

4. Riteris Balani stengsis užsitarnauti austrų pasiuntinių pasitikėjimą, vaizduodamas, kad visiškai nesidomi Prancūzijos interesais.

5. Riteris Balani stengsis užmegzti pažintis su įžymiais lenkų didžiūnais ir kitais garsiais žmonėmis, kad išsiaiškintų jų pažiūras.

6. Riteris Balani bus labai santūrus kalbėdamas apie Prancūziją, ypač apie Anžu kunigaikštį. Pagyros princui turi būti išsakytos sumaniai, jos neturi atskleisti jokių jo ketinimų.

7. Riteris Balani atidžiai studijuos šalies papročius, įpročius ir įstatymus.

Paskui dar keli ne tokie svarbūs punktai. Vienas buvo gana keistas, nes juo riteris Balani buvo raginamas nepraleisti progų užkariauti lenkų ponių palankumą. Pagaliau paskutinis įpareigojo minėtą riterį Balani parašyti tikslią ir smulkią ataskaitą apie tai, ką išsiaiškino apie šalį ir jos gyventojus, nepraleisti nė menkiausių smulkmenų, kad karalienė galėtų atsirinkti tai, kas jai naudinga, taip, kaip bitė čiulpia iš žiedų nektarą ir sunėša iš jo medų. Vadovautis reikėtų šūkiu: „Atsargumas, santūrumas, sparta“.

Iš prancūzų kalbos vertė Virginijus Baranauskas

(Tęsinys kitame numeryje)